

Thus, in terms of development of the state and reform of basic industries, its role and impact on the mechanisms of behavior, human rights and freedoms in the healthcare industry plays a doctor's responsibility before a patient. And that knowledge to medical doctors of law will avoid most of the conflicts that arise in a relationships "doctor - patient" and "doctor - state".

Medical activities from the very beginning has signs of unpredictability and risk processes. In relationships "doctor - patient" there are relations that need fixing legal and regulatory solution. Analysis of current legislation proves that the state exercises the right of protection of both patients and healthcare workers against unforeseen cases of adverse effects due to the establishment of liability for certain acts or omissions.

The term "legal responsibility of the medical worker" refers to the use of the person who committed the offense in the performance of their professional duties in the medical activities of state coercion, provided legal regulations, accompanied by the need for the offender to suffer some loss of personal, organizational and financial nature.

The first steps of the state are beginning to be realized. Of great importance is the introduction of bills for consideration to the Verkhovna Rada of Ukraine on the activities of health workers, their training, publication of educational programs on the subject "Medical Law of Ukraine", but doctors should not hesitate in his teaching abilities. No, instead they do not consider certain individual conflicts, learn the basic rules of law in respect of their activities. "There are no rights of health workers are only duties" - sometimes with the call starting lectures on medical law. This is a big mistake, every citizen has rights and responsibilities, and the existence of two separate definitions are impossible.

Keywords: *responsibility, crime, medical professional, patient.*

Надійшла до редакції 28.05.2013

Н.В. Уварова

кандидат юридичних наук
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 343.6

ДО ПИТАННЯ ПРО СУБ'ЄКТИВНУ СТОРОНУ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ОСОБИ, ВЧИНЕНИХ З МОТИВІВ РАСОВОЇ, НАЦІОНАЛЬНОЇ ЧИ РЕЛІГІЙНОЇ НЕТЕРПИМОСТІ

Досліджено ознаки та особливості суб'єктивної сторони злочинів проти життя та здоров'я особи, вчинених з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості.

Ключові слова: *суб'єктивна сторона, вина, мотив, мета, нетерпимість.*

Постановка проблеми. Статтею 3 Конституції України проголошено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. У свою чергу, у статті 24 закріплено, що не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками [1, с. 5, 10].

У світлі європейської інтеграції України та становлення нашої держави як повноправного учасника світової демократичної спільноти невідкла-

дною значення набуває кримінально-правова охорона життя і здоров'я особи від злочинів, вчинених з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості.

Звичайно, що застосування на практиці кримінального законодавства неможливе без здійснення належної кваліфікації злочину як конкретного суспільно небезпечного, винного діяння.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Проблеми юридичного складу злочину досліджували у своїх працях П.П. Андрушко, М.І. Бажанов, В.І. Борисов, П.С. Дягель, М.Й. Коржанський, М.В. Кочеров, Г.А. Кригер, Н.Ф. Кузнєцова, П.С. Матишевський, М.І. Мельник, В.А. Нерсенян, А.О. Пінаєв, О.І. Рарог, М.І. Хавронюк, В.Г. Хашев та інші.

Необхідно зазначити, що такі фактори, як інтенсифікація міжнародних зв'язків, глобалізація та лібералізація вітчизняної міграційної політики в сукупності з поліетнічним та багатоконфесійним складом населення України, надають додаткової актуальності дослідженню юридичного складу злочинів, вчинених з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості. Водночас, для правильної кваліфікації вказаних злочинів, нагальним є визначення суб'єктивної сторони та її обов'язкових ознак.

Метою представленої статті є аналіз суб'єктивної сторони у злочинах проти життя та здоров'я особи, вчинених з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості, та визначення її особливостей.

Виклад основного матеріалу. Переходячи до висвітлення основних положень, зазначимо, що злочини проти життя та здоров'я особи, вчинені з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості, не розміщені в окремому розділі Кримінального кодексу України (далі – КК України), а представлені в якості кваліфікуючої ознаки у складах окремих злочинів різних розділів зазначеного кодифікованого джерела. Вказана обставина певною мірою ускладнює вивчення даної групи злочинів.

Загалом суб'єктивна сторона злочину являє собою внутрішню сторону злочину, тобто психічну діяльність особи, що відображає ставлення її свідомості та волі до суспільно небезпечного діяння, котре нею вчиняється, і до його наслідків [2, с.152].

Юридичними ознаками суб'єктивної сторони є вина, мотив, мета та емоційний стан особи під час вчинення злочину.

Варто погодитися з думкою С.І. Селецького про те, що, аналізуючи суб'єктивну сторону, важливо уяснити не тільки форму і вид провини, які притаманні цьому виду злочину, а й розкрити зміст ознак інтелектуального та вольового моментів щодо саме цього складу злочину. Визначення мотиву і мети допоможе розібратися в цих питаннях [3, с.10].

Зауважимо, що встановлення вини особи у вчиненні злочину відіграє чи не найважливішу роль при вирішенні питання притягнення особи до кримінальної відповідальності. Адже навіть найтяжчі наслідки, спричинені невинним діянням, не можуть визнаватися злочином та тягти за собою кримінальну відповідальність.

Виною визнається психічне ставлення особи до вчинюваної дії чи без-

діяльності, передбаченої КК України, та її наслідків, виражене у формі умислу або необережності (стаття 23 КК України) [4, с.13]. Вина – основна, обов'язкова ознака будь-якого складу злочину; мотив, мета та емоційний стан – факультативні ознаки, які набувають обов'язковості в тому разі, коли вони названі в диспозиції статті як обов'язкові ознаки конкретного злочину.

Для вирішення питання про особливості суб'єктивної сторони злочинів проти життя та здоров'я особи, вчинених з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості, пропонуємо проаналізувати чинне кримінальне законодавство.

Так, статті 24 та 25 КК України визначають залежно від співвідношення інтелектуальної та вольової ознак форми вини: умисел та необережність, а також їхні види – прямий і непрямий умисел, злочинну самовпевненість та злочинну недбалість [4, с.13]. Таким чином, законодавець виділяє лише дві можливі форми вини при вчиненні злочину. Встановлення умислу чи необережності передбачається стосовно всіх елементів об'єктивної сторони відповідного складу злочину. У свою чергу, диспозиції норм, що передбачають відповідальність за досліджувані злочини, містять вказівку на обов'язкові ознаки суб'єктивної сторони цих злочинів.

Злочини, передбачені пунктом 14 частини 2 статті 115 «Умисне вбивство», частини 2 статей 121 «Умисні тяжкі тілесні ушкодження», 122 «Умисні тілесні ушкодження середньої тяжкості», 126 «Побої та мордування», 127 «Катування», 129 «Погроза вбивством» КК України [4], безпосередньо у диспозиціях містять вказівку на форму вини – умисел. Проте вид умислу у диспозиціях не вказується. Тому відповідь на це питання потребує проведення окремого теоретичного аналізу цих норм та практики їх застосування.

Оскільки мотиви расової, національної чи релігійної нетерпимості виступають як кваліфікуючі ознаки простих складів відповідних злочинів проти життя та здоров'я особи, то вина у досліджуваних злочинах співпадає з виною у цих простих складах.

Наступною ознакою суб'єктивної сторони є мета, тобто бажання особи, яка вчиняє суспільно небезпечне діяння, досягти певних шкідливих наслідків. Вона є характерною ознакою умисних злочинів, що вчиняються з прямим умислом. Визначити, які конкретні злочинні наслідки своїх дій передбачав суб'єкт злочину та бажав їх настання, можливо лише при ретельному аналізі складу вчиненого злочину та виявленні його елементів і всіх обставин справи [5, с. 109].

Наголосимо, що фактично, самою основною з ознак суб'єктивної сторони, за якою і виділяють досліджувану групу злочинів, є мотив їх вчинення – расова, національна чи релігійна нетерпимість.

Під мотивом (як психологічною категорією) передусім розуміють те, що спонукає діяльність людини, те, чому здійснюється така діяльність [6, с. 61]. Мотив визначається потребами людини, а при вчиненні злочину вони набувають протиправного характеру та визначаються як мотиви злочину. На відміну від мотиву, мета злочину – це той уявний результат, до якого прагне

винний, і який міститься у свідомості винного [7, с. 48]. При визначенні мотиву злочину слід акцентувати увагу на його усвідомленні, спонукальній функції та відповідності мотиву меті вчиненого злочину [8, с.10].

Отже, мотив злочину – це усвідомлена спонукка особи, яка викликала у неї намір вчинити злочин. Мотив є обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони складу злочину у тих випадках, коли він безпосередньо вказаний у диспозиції кримінального закону. У деяких випадках мотив злочину впливає із самого змісту диспозиції кримінального закону, і в цьому випадку він має важливе значення при встановленні складу злочину та форми вини.

У тих випадках, коли мотив злочину є обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони певного складу злочину, він впливає на кваліфікацію самого злочинного діяння. Якщо мотив злочину не викладений у конкретній нормі кримінального закону або не впливає безпосередньо з його змісту, тоді він не має значення для кваліфікації складу злочину, але враховується судом при призначенні покарання.

Ми приєднуємося до загальноприйнятої у кримінально-правовій теорії класифікації мотивів злочинів, запропонованої П.С. Дагелем: 1) суспільно негативні (низькі) – ті, які завжди, в будь-якому суспільстві вважаються негідними, аморальними, антисуспільними (приміром, корисливий, хуліганський, національної, расової чи релігійної ненависті та ворожнечі тощо); 2) суспільно нейтральні (приміром, бажання задовольнити голод, зігрітися, сором тощо); 3) суспільно корисні (приміром, альтруїстичний, самопожертвування, співчуття, захист тощо) [9, с. 29]. З огляду на таку класифікацію очевидно, що «мотиви расової, національної чи релігійної нетерпимості» належать до найбільш суспільно негативних (низьких).

Під мотивами національної, расової, релігійної нетерпимості пропонується розуміти зумовлені певними потребами внутрішні спонукання, що виражають прагнення винного показати свою перевагу й неповноцінність потерпілого через приналежність останнього до конкретної (іншої) нації або через його расову приналежність, чи через сповідання ним певної релігії й, внаслідок цього, своє ненависне ставлення як до нього, так і до тієї групи, до якої він належить або може належати з точки зору винного. Отже, мотив вчинення досліджуваних злочинів характеризується трьома видами. При цьому для кваліфікації цих діянь достатньо встановити наявність хоча б одного з них: або расової, або національної, або релігійної нетерпимості.

Нижче нами пропонуються авторські дефініції мотивів злочинів, що представлені у дослідженні.

Расова нетерпимість – це соціальне упередження до певної групи людей, підставою для якого є біологічні та фізичні особливості (колір шкіри, текстура волосся, манери та інші показники). Таке упередження зумовлене ідеологією, яка обґрунтовує перевагу однієї групи, що знаходиться під загрозою, як правило, за її власною суб'єктивною заявою, над іншою. Згідно з расистськими теоріями, люди різних рас розрізняються за соціальною поведінкою, що зумовлена біологічним конституціоналізмом. Основна ідея расизму ґрунтується на законах спадковості негативних схильностей та

особливостей, на існуванні гена, що керує властивістю, яка визначає схильності та недоліки, відкидаючи можливість зміни особистості під впливом суспільства.

Національна нетерпимість – це негативне сприйняття однією національною групою представників іншої. Кожна етнічна група, нація, плем'я тощо, пов'язана спільним походженням, фіксує свої специфічні риси (вони можуть бути як справжніми, так і уявними), і таким чином вона самоідентифікується.

Релігійна нетерпимість – це несприйняття представниками однієї релігії (або атеїстами), віри інших, тобто особливої форми усвідомлення світу, яка не потребує обґрунтування і доказів, і реалізується у відправленні певних обрядів. Саме релігія пояснює віруючому сенс його життя, визначає її правила, за якими він повинен співіснувати з оточуючими.

Ми підтримуємо наукову позицію А.В. Савченка, який стверджує, що для правильного розуміння зазначених мотивів і впливу їх на кваліфікацію вчиненого слід виходити з міжнародного (зокрема, європейського) досвіду з цього питання, який розглядає ці мотиви як «ненависницькі» [10, с.175].

Також ми погоджуємося з тезою про непослідовність законодавчої термінології щодо аналізованих мотивів у різних статтях КК України, зокрема, такі мотиви підміняються більш абстрактним поняттям «на ґрунті» і прив'язані до категорій «ворожнеча» та «розбрат» замість категорії «нетерпимість» (пункт 3 частини 1 статті 67 КК України) або в них переплутаний порядок (послідовність) вживання вказаних трьох прикметників, які, до речі, вже прив'язуються до категорій «ворожнеча» та «ненависть» (частина 1 статті 161 КК України) чи «нетерпимість» та «дискримінація» (частина 1 статті 300 КК України) [10, с.176].

Виходячи з цього, з метою уніфікації законодавчої термінології нами вбачається за доцільне внесення змін у вказані норми і вживання при характеристиці досліджуваних мотивів терміна «нетерпимість», оскільки він за своїм значенням, на наше переконання, найбільш повно відображає сутність негативних явищ, що пов'язані зі злочинами, що розглядаються.

Окремого розгляду, на нашу думку, потребує питання доцільності встановлення такої кваліфікуючої ознаки як мотиви расової, національної чи релігійної нетерпимості у погрозі вбивством (частина 2 статті 129 КК України).

У теорії вітчизняного кримінального права вже висловлювалися точки зору про недоцільність передбачення такої ознаки у вказаній нормі. При цьому обґрунтовувалося, що її наявність не призведе до покращення захисту особистої безпеки певних осіб та взагалі ця норма не буде застосовуватися, а її наявність свідчатиме про задекларовану боротьбу з проявами різної нетерпимості [5, с. 129]. Зазначимо також, що передбачення у статті 129 КК України такої кваліфікуючої ознаки як мотиви расової, національної чи релігійної нетерпимості не відповідає принципам криміналізації діянь, оскільки ця норма органічно поєднана зі статтею 115 КК України, а законодавець у останній визнає обтяжуючими відповідальність, крім вказаних мотивів, ще 13 обставин, зокрема, корисливі та хуліганські мотиви [4, с. 55–56]. Тому суспільна небезпека всіх обтяжуючих обставин приблизно однакова, а визнання обтяжуючою обставиною лише погрозу вбивст-

вом з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості не відповідає логіці побудови кримінально-правових.

Висновки. Проведений нами аналіз суб'єктивної сторони злочинів проти життя та здоров'я особи, вчинених з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості, дозволяє нам акцентувати увагу на таких її особливостях та дійти таких висновків:

– злочини даної групи мають обов'язкову ознаку суб'єктивної сторони, а саме: вину у формі умислу. При цьому у злочинах, передбачених пунктом 14 частини 2 статті 115, частин 2 статей 121, 122 КК України, умисел може бути як прямим, так і непрямим, а у частинах 2 статей 126, 127, 129 – лише прямим;

– мотив розглядуваних злочинів репрезентований трьома видами нетерпимості – расової, національної та релігійної. Для кваліфікації цих діянь достатньо встановити наявність хоча б одного з них: або расової, або національної, або релігійної нетерпимості;

– обґрунтовано, що передбачення у статті 129 КК України такої кваліфікуючої ознаки як мотиви расової, національної чи релігійної нетерпимості не відповідає принципам криміналізації діянь.

Бібліографічні посилання

1. Конституція України : Офіційне видання. – Станом на 01.01.2011 р. – К., 2011.
2. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін. – Х., 2010.
3. Селецький С.І. Кримінальне право України. Особлива частина : навч. посібник. – К., 2008.
4. Кримінальний кодекс України (зі змінами і доп. станом на 1 червня 2012 року). – Х., 2012.
5. Алфьоров С.М., Шаблистий В.В. Кримінальна відповідальність за погрози застосуванням фізичного насильства : монографія. – Запоріжжя, 2011.
6. Леонтьев А.Н. Мотивы / А.Н. Леонтьев // БСЭ. – 3-е изд. – М., 1988. – Т. 17. – С. 61.
7. Бажанов М.И. Уголовное право Украины. Общая часть / М.И. Бажанов. – Дніпропетровськ, 1992.
8. Подільчак О.М. Мотиви та мотивація злочинів, учинених жінками : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / О.М. Подільчак. – Х., 2004.
9. Дагель П.С. Субъективная сторона преступления и ее установление / П.С. Дагель, Д.П. Котов. – Воронеж, 1974.
10. Савченко А.В. Вплив мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості на кваліфікацію злочинів / А.В. Савченко // Вісник Академії адвокатури України. – 2010. – № 1 (17). – С. 174–177.

Уварова Н. В. К вопросу об объективной стороне преступлений против жизни и здоровья лица, совершенных по мотивам расовой, национальной или религиозной нетерпимости. Исследованы признаки и особенности субъективной стороны преступлений против жизни и здоровья личности, совершенных по мотивам расовой, национальной либо религиозной нетерпимости.

Ключевые слова: субъективная сторона, вина, мотив, цель, нетерпимость.

Uvarova N. V. On the objective side of crimes against person's life and health committed to racial, ethnic or religious intolerance. The author defined the content of following concepts.

In the grounds of national, racial or religious intolerance she proposed to understand

due to the particular needs of internal motivation, expressing the accused desire to show its superiority and inferiority of the victim due to the specific identity of the latter (other) nations or because of his race, or because of his confession of a particular religion and, as a result of this, hi/hers hateful attitude toward him/her, and to the group to which he/she belongs or may belong in terms of the accused. Thus, the motive of investigated committed crimes is characterized by three species. Thus, for evaluation of these actions it's enough to establish the existence of at least one of them, or racial, or ethnic, or religious intolerance.

Racial intolerance is a social prejudice against a certain group of people, which is the basis for biological and physical characteristics (skin color, hair texture, behaviors, and other indicators). This bias is caused by an ideology that justifies the superiority of one group is threatened, as a rule, on its own subjective statement over another. According to the racist theories, people of different races differ in social behavior, which is caused by biological constitutionalism. The basic idea of racism is based on the laws of heredity negative inclinations and characteristics, the existence of a gene that controls the property that determines susceptibility and disadvantages, rejecting the possibility of changing the individual under the influence of society.

Ethnic intolerance is a negative perception of one national group of representatives of the other. Each ethnic group, nation, tribe etc., connected common origin, fixing its specific features (they can be both real and imaginary), and thus self-identified.

Religious intolerance is a rejection of the representatives of one religion (or atheists), the faith of others, is a special form of understanding the world that does not need justification and evidence, and is implemented in the administration of certain practices. It is religion that explains to believer the meaning of his/her life, shall determine the rules by which he/she must coexist with others.

Keywords: *mental element of the crime, guilt, motive, goal, intolerance.*

Надійшла до редакції 03.03.2013

В.В. Шаблистий

кандидат юридичних наук
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 343.211

ОКРЕМІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВОЄННОЇ БЕЗПЕКИ ЛЮДИНИ ТА БЕЗПЕКИ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ

Визначено поняття воєнної безпеки людини та безпеки військової служби у контексті їх кримінально-правового забезпечення.

Ключові слова: *людина, безпека, військова служба, кримінальний закон.*

Постановка проблеми. Вивчення історії свідчить про те, що протягом багатьох століть українці хотіли мирно і безпечно жити у власній державі, чому фактично завжди заважали іноземні збройні формування. Можливо тому воєнна безпека нашого народу є не менш важливою, ніж інші її види (репродуктивна, духовна, психологічна, юридична, інформаційна, історична та екологічна). Забезпечення воєнної безпеки просто немислиме без створення одного з основних атрибутів держави – власної армії.

Так, наприкінці 1991 року прийнято Закон України «Про Збройні Си-